

ZALÁN TIBORÉlmény és inspiráció
ihlet nélkül, avagy –
ki voltál nekem, Kovács Péter?

élmény – ihlet – inspiráció

ZALÁN TIBOR (1954) Budapest

Az ember, uszkve negyvenéves ilyen-olyan pályamenetelés után, már inkább anekdotázik, nem akar okosakat és szakszerűeket mondani. (Ha ennyi idő alatt nem sikerült meggyőzni azokat, akik oda- vagy nem figyeltek rá arról, hogy ha nem is túlművelt, de annyira mégsem buta, amennyire, akkor elkésett kaland futni az után a szekér után, amelyik otthagya.) Mivel az *élmény – ihlet – inspiráció* hármasságból a középsőben nem hiszek, azzal igyekszem most nem is foglalkozni. Marad az élmény, és marad az inspiráció. A közelmúltban az élettől hirtelen továbbment *Kovács Péter* festőről akarok beszélni, illetve arról, hogyan hatott rám, hogyan vetette fogságba az érzéseimet a műveivel, és hogyan inspirált arra, amit aztán tettem azzal a különös valamivel, amit leginkább a *vers* szó körüli fogalomértéssel szoktak lefedni.

1. TALÁLKOZÁSOK UTÁN AZ ÖSSZETALÁLKOZÁS

Megboldogult ifjúkorunkban – értem ezen a harminc–negyven közötti éveket – minden héten összejártunk focizni, hol a Tromosra, ahol forró vizes medence is volt, hol a Volga Szálló szomszédságában meghúzódó Huba utcai iskola udvarára, ahol meg sok por volt. Írók, művészek, újságírók, emberszerű fajták. *Czakótól Esterházyig, Jankovicstól Szabados Árpádig, Gellért-Kisztól Kovács Péterig* – és sorolhatnám; nem feltétlenül érdem vagy fontosság miatt, de ők jutnak most hirtelen eszembe. Később ezek egy részéből verbuválódott össze az ÉS akkori csapata, *Kovács párduckapussal és Szále betonhátvéddel* megerősödve. Ez utóbbi pozíció az első megállónk. *A hátvéd!* Esterházyval mi ketten a *folyamatosan csatárok* voltunk. Ami azt jelenti, mi voltunk a népszerű közösségi játék lebütített formájának a lustái, akiket ki kellett szolgálniuk a többieknek, hogy a gól után ünnepelethessék magukat. Meccsek előtt úgy *szedtük* a csapatokat, ahogy a grundokon volt szokás: egy nekem, egy neked, ő neked, de akkor ez nekem... Szorongva figyeltem ilyenkor a válogatást, mert egyetlen emberrel nem szerettem *szemben* focizni, és ez Kovács Péter volt. A rendkívül kemény *Mohával* (Szabados) még csak-csak elbántam valahogy, ha ki kellett cseleznem, de *Motoméval*, ahogy a többiek hívták, ez rendre nem sikerült. (Sokáig nem mertem így szólítani, fiatalabb is voltam, egyébként sem hatalmazott fel erre; más kérdés, hogy nem is tudott volna, mert két szót nem váltottunk a játék közbeni bazdmegezéseken kívül egymással évadokon keresztül.) Szóval, tőle féltem. Soha nem a labdát és a lábamat nézte, hanem érdeklődve (nincs jobb szavam erre hirtelen) belebámult a szemembe, és felsőtestét imbolygatva gölemként elállta az utamat a kapu felé; és bárhogy is igyekeztem, se a kötény nem jött be, se a megkerülős csel nem sikerült, így aztán, ha ő balbék volt szemben, akkor én kihúzódtam a balszélünkre, ha jobb, akkor én a jobbszélünkről rohamoztam; a rendezői bal és jobb képzetével bárki könnyedén rájöhet, hogy ez a balozás-jobbozás a helyzet lélektanának leírására nem hülyeség; és hosszú ideig még csak politikai konnotációja sem lehetett. Így aztán nem nagyon kerültünk semmilyen kapcsolatba. *E. P.* egyszer-kétszer futólag fölemlítette, egymás melletti tusolás vagy forró vizes dagonyázás közben, csak a fejével biccentve feléje, hogy az kurva nagy festő, de ezt fiatalon bárkire rá lehet fogni vagy érteni.

Meg kellett hát lepődjem, amikor egyszer levelet hozott a posta – még messze nem az ímélezés korszakában vagyunk –, amelynek a feladója Kovács Péter volt. Vagy talán csak annyi volt feladónak írva: *Pet'r*. Nyugalansággal téptem fel a borítékot, téptem, bár akkor még legalább három, finoman megmunkált levélbontó kés is díszítette az íróasztalomat, és egy kézzel írt, viszonylag hosszú levelet találtam benne. Ebben a feladó, legnagyobb döbbenésemre, arról ír, hogy régóta rendszeres olvasója a verseimnek, és amellett, hogy fontosnak és a maga számára értékesnek tartja őket, rend-

kívül sok azonosságot talál a kettőnk alkatában, művészetszemléletében, életében, kívülállásában, árvaságában... (Ez az *árvaság* azért lepett meg különösebben, mert mindketten boldog házasságban éltünk, gyerekek nevelésével töltöttük leginkább – még kocsmázás helyett is – az időnket és életünket. A létbevetettség – akár közösségbe vetettség – árvaságára gondolt talán, amelyet bár érezhettem, nem gondoltam át, nem neveztem meg?) Később, amikor a versen kívül a verset író magammal is foglalkozni kezdtem, már pontosan megértettem, miről beszél a festő. És a levél végén fölvetette, hogy egyszer akár találkozhatnánk, beszélgethetnénk is, pályán és focin kívül. Nem emlékszem élesen az akkori lelkiállapotomra, mert leginkább a homállyal lehetne most leírni. Újra elolvastam a levelet. Az akkori megrendülésre viszont határozottan emlékszem. Mitől? Mitől emlékszem, és mitől a megrendülés? Hogy a már befutott, rangos és ismert és köreinkben népszerű festő megkeres engem, hogy ő keresi meg a pályája elején kaparászó, a világban és az irodalomban még csak csellengő, inkább hírhedt, mint híres vagy ismert figurát. Nyilván többről volt szó ennél.

2. AZ ÉLMÉNY...

Akkor kellett rádöbennem, hogy „csak hallomásból” ismerem Kovács Péter festőt. Addig nekem elsősorban a Motome volt. Az volt meg belőle, a rettenetes és rettegett bekk. Keresgéltem a könyveim között, és találtam is tőle egy vékony katalógust, amelyet valamikor, valamelyik foci után, a közeli kisvendéglőben megejtett szakrális pörköltzabálás közben a kezembe nyomhatott; én meg belelapozva, és ott a sűrű vonalfirkákat látva, mélyebb átnézés vagy átélés nélkül becsúsztattam valahova, a remek avantgárd költő, Endrődi Szabó Ernő által unalomból ETO-rendszerben fölpackolt, így számomra teljesen átláthatatlan könyvespolcomon a könyvek hagyta valamelyik felső részbe. Lapozgatni kezdtem a katalógust, tűnődő érdeklődéssel, és akkor taglózott le a felismerés, amelyet megelőzött az *élmény*. Hogy ez az az egy valóban nagyon jelentős művész, ez, aki megkeresett engem, aki nem biztos, hogy valaha is jelentős és számon tartott alkotó leszek; és ez innentől kezdve több volt, mint megtiszteltetés; maga volt a művész művész-provokációja: nincs mentségkeresés, nincs kibúvó, meg kell felelnem ennek a kihívásnak. Elszántan ültem az asztalhoz, hogy válaszoljak, igen, nagyon is fontos lenne találkozunk, mert – és leírtam ugyanazokat az érveket és felismeréseket, amiket ő megírt nekem idefelé, mert pontosabban nem tudtam megfogalmazni azt a hirtelen vonzást-vonzódást, amit akkor éreztem a művei felé és azok alkotója iránt. Az első találkozást egy második követte, a másodikat sok, a sokat több sokadik, egy idő után már nem barátoktunk, hanem barátok voltunk. Borozgattunk a Volga Szálló (már megint ez a ronda hely és épület mint viszonyítási pont) közelében, talán a Tatra utcában, akkoriban föltalálható műtermében, náluk és nálunk, a Gellért-hegyi hatalmas új műteremben, eljártunk a Horgásztanyára, és még sokfelé vittek közös útjaink. Kiállításmegnyitók megírásához kellett eltöprengenem és sokat darvadoznom a művei fölött, ő meg könyvborítókat készített – vagy adományozott a meglévő anyagaiból – nekem. S bár mindkettőnkre az előző századvég, illetve az új század kezdetének a *pusztulás-művészei* definíciót találták meg többen is, egymástól függetlenül, a bomlás és szétesés, szétfoslás és szétszalazódás-rohadás festője, illetve a csuklófelvágós, romlást és halált idéző és megélt versek költője sokat vidámkodott, sőt játszott együtt. Ezek legkézenfoghatóbb tárgyi emléke a közös gyerekverskötet, illetve mesekönyv. Pet'r mester nagy kedvvel, kedvességgel és humorral, gyermeki hozzáértéssel illusztrált gyermekeknek, tudta megragadni a gyermeki lelket.

3. ...ÉS AZ INSPIRÁCIÓ

Nehéz lenne arra a kérdésre választ adnom a magam számára, hogy mennyire inspirált Kovács Péter festészete, munkássága. Illetve erre talán egy felületes igennel még könnyű is lenne megfelelni. Vagy olyasformán fogalmazni, hogy másoknál sokkal jobban és intenzívebben hatott rám. Hogy talán csak Max Ernst művészetszemléletemre gyakorolt vonzását lehet hasonlítani ehhez. De a miérte és hogyanra nem. És innentől már nehezebben értelmezhető, avagy egyértelműen értelmezhetetlen ez a hatás mint inspiráció. Ha mégis feszegetnénk a kérdést, azt kellene mondani, minde nek eredői a keresővonalak. A Pet'r-képeknek nincs valóságos, azaz megragadható centrumuk,

csak csomósodási pontjaik vannak – ezeket a mindenfelé szétfutó, összetalálkozó-elváló keresővonalak meg is kötik, szét is bontják, egyazon időben. Valójában a keresővonalak nem mások, mint elrágó, felderengő idegek, parázsló idegvégződésekkel a létezés testében. Amelyek nem a létezés lényegét keresik vagy akarják megtalálni, hanem a létezésben föltalálható emberi utakat próbálják meg letapogatni, ki- vagy összebogozni. Leegyszerűsítve mindezt a kifejezhetőség szintjére, rámutattak számomra, hogy a lényegét nem megtalálni kell – az ahhoz vezető út leképezése és megfogalmazása lehet a művészet számára érdekes. Monomániásan ugyanazt, ugyanazokat a gubancokat másképpen, estéről estére, hajnaltól hajnalig, a lélek saját és sajátos gubancait – ezek lettek költészetemben talán a körülírások, dünyögések, tünődések, szilánkok. Már nem megformázni akartam én sem, hanem a formátlanságban megragadni és benne hagyni az arányokat, szétrajzolni az egyértelműnek mutatkozót, összecsomózni a csakis széttartóságában létezőt. Amik nála fir-kák, nálam poétikai ujjgyakorlatoknak feltűnő szövegek, sokféle versformában felmutatkozó ugyanazok. Amik nála át- vagy belerajzolások – mert minden, már késznek feltűnő művébe képes, sőt kényszeredett volt behúzni-rajzolni –, az nálam a vers végi pont írásjel örökre elhagyása, ami mindkettőnkél azt jelentheti, hogy nincs kész mű, csak készülő találkozás, közelítés létezik, el- és/vagy odaérekések nélkül. Tóth Erzsébet kortársunk írta első könyve homlokára: Egy végtelen vers közepe. Talán ilyesmire gondolhatott. Az út létezik, annak lehet leírása – akár a semmi felé haladásban. Az otlét már elgondolhatatlan, tehát megfogalmazhatatlan. Bonyolultnak tűnhet fel ez, pedig nem az. Ahogy mert mindketten a *legközelebbihez* hatoló egyszerűsége törekedtünk. Naivan, mint a gyerekek, akik tudják, hogy nem, és mégis hisznek az igenekben. A legegyszerűbb dolgok mélyén meghúzódó tragikumot ugyanis csak az tudja fölfedezni, értelmezni, és főleg érvényesen felmutatni, akiben élőnek maradt meg a gyermek, mint a világ felé a legnyitottabb lény. Aki nem mérlegeli, csodálkozza a létét. Benne a lét borzalmát. Létében a bomlás édeskés illatát. A lét mérgét. Megérzi a pusztulás ritmusát és megérti annak grammatikáját. És eljátszik vele. Még sokáig fogok gondolkodni ezen a Kovács Péter-dolgon! Az is lehet, hogy a gondolkodás még csak ezután kezdődik el.

